

12 במרץ 2024
ב' באדר ב' ה'תשפ"ד

לכבוד
מר מאיר שמעוני, מנכ"ל
משרד החינוך
mankal@education.gov.il

שלום רב,

הנדון: ילדים פליטים אוקראינים שאינם זכאי שבות במערכת החינוך

בשם א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל (ע"ר) אני מבקשת לפנות אליך בנושא מצבם של ילדים פליטים אוקראינים שאינם זכאי שבות במערכת החינוך:

בישראל שוהות, זה יותר משנתיים, כ- 14,000 אזרחיות אוקראינה שנמלטו לכאן מאז ה-24.2.2022, והן אינן זכאיות שבות. נוסף על כך שוהים בישראל כ-20,000 אזרחי אוקראינה שהיו כאן לפני מועד זה מסיבות שונות כמהגרי עבודה, מבקשי מקלט או מהגרים חסרי תיעוד. שתי הקבוצות שוהות כיום בישראל כחוק, תחת הגנה קבוצתית מפני הרחקה, שכן מדינת ישראל מכירה בכך שאין אפשרות לגרשן לאוקראינה. לפי נתוני רשות האוכלוסין, מאז ה-7.10.2023 עזבו את הארץ קרוב ל-4,000 אזרחי אוקראינה, ועל כן, להערכתנו, שוהים כיום בישראל כ-30,000 אזרחי אוקראינה שאינם בעלי מעמד תושב או אזרחי ישראל.

בתוך קבוצה זו, על פי ההערכות, יש כ-3,000 ילדים אוקראינים שהגיעו לישראל מאז פרוץ המלחמה באוקראינה. על פי מדיניות משרד החינוך, לאחר 3 חודשים של שהות בארץ הילדים יכולים להירשם במערכת החינוך.

לפי שאלונים שהעברנו לאחרונה בא.ס.ף, בקרב 57 אימהות פליטות אוקראיניות (של 87 ילדים שהגיעו עמן לישראל, שניים או שלושה ילדים במשפחה), עולה כי כיום רוב הילדים - כ-89.5% לומדים במערכת החינוך הישראלית ורשומים לגנים ובתי ספר באזור מגוריהם. לעומת זאת, על פי תשובה לבקשת חופש מידע שקיבלנו ממשרד החינוך היום (מצ"ב) עולה כי במשרד מוכרים 804 תלמידים אוקראינים "חסרי מעמד" (יצוין כי התשובה אינה מתייחסת למספר התלמידים מקבוצה זו הלומדים בגני ילדים ובנקודה זו אנו נשוב ונפנה למשרד להשלמת הנתונים). הפער בין נתוני משרד החינוך לבין נתוני התשובות לשאלונים גדול מאוד ומחייב בדיקה של משרד החינוך באשר למספר המדויק של הילדים האוקראינים שאינם זכאי שבות הלומדים במערכת החינוך תחת לימוד חובה (מגיל 3 ואילך).

לפי התשובות לשאלונים, הסיבות שבגינן ילדי פליטות אוקראינה אינם לומדים במערכת החינוך הישראלית הן מגוונות, חלק מהן קשורות לנסיבות המשפחתיות והאישיות של האימהות וחלק קשורות לחסמים שהציבה בפניהן מערכת החינוך הישראלית. כך, למשל, יש ילדים שלא נמצאה עבורם מסגרת מתאימה בשכונת מגוריהם (למשל בשכונות חרדיות); יש ילדים הנמנעים מלהגיע לבית הספר בגלל שהם סובלים מבריונות והטרדה מצד ילדים אחרים (מצוקה שגוברת ככל שאין אפשרות לתווך אותה לצוותי החינוך בשל פערי שפה), ונמנע מהם לעבור לבית-ספר אחר; ויש ילדים שבת-הספר פשוט סרבו לקבל אותם, בטענה שאין כניסה לילדים השוהים בישראל על תקן של "תיירים" (ולא מטעם חוק השבות). אף שלא ידוע אם סירוב מסוג זה הוא תופעה רחבה או חריגה, הדבר אינו חוקי ודורש בדיקה. יהיו הסיבות אשר יהיו, אי-קליטת ילדים במערכת החינוך במשך חודשים רבים שבהם הם חיים בישראל צריכה להטריד את משרד החינוך כמי שאחראי על קיום הזכות לחינוך של כל הילדים החיים בישראל ללא קשר למעמד האזרחי שלהם.

זאת ועוד, התשובות לשאלונים העלו כי יש שונות ביחסן של רשויות מקומיות כלפי הילדים האלה, כמו גם שונות בין בתי ספר שונים ברחבי אותה רשות. למשל, בבית ספר אחד בבת ים, לא ניתן

כתובת: רח' גולומב 52, תל אביב 6617141

תגבור בעברית לילד בנימוק שתגבור כזה לא ניתן ל"תיירים"; ובבית ספר אחר בבת ים כמו גם בפתח תקווה, סורבה קבלתו של ילד ללימודים.

לא זו אף זו, ילדים פליטים ואוקראינים שאינם זכאי שבות המתחנכים בבתי ספר ישראליים, לעתים קרובות יושבים בכיתה מבלי לדעת לדבר, לקרוא, או לכתוב בעברית, ומבלי לקבל שום תגבור שפתי או ליווי חינוכי מותאם: מהשאלונים שהפצנו עולה כי 42.1% מהילדים הלומדים במערכת החינוך הישראלית, לא מקבלים סיוע או תגבור בשפה העברית, גורם שמקשה על שהותם בכיתה ברמה הרגשית (ערך עצמי), התקשורתית (היכולת להתחבר לילדי ישראלים/ לתווך קשיים אישיים כמו התמודדות עם בריונות, כאמור, למורים), והמקצועית (היכולת ללמוד). בהינתן ש-88.9% מהילדים נמצאים, לפי השאלונים, בכיתות רגילות, ורק 11.1% לומדים בכיתה או בקבוצה נפרדת (עבור עולים), יש יסוד סביר להניח שהרוב הגדול של הילדים - ייתכן שכבר שנתיים שלמות - יושבים בכיתה מבלי להבין את תכני הלימוד.

ולסיום, השפה היא חסם מרכזי גם באינטראקציה של האימהות עם הצוותים החינוכיים במוסדות הלימודים: 50% מן המשיבות על השאלונים טענו שאינן מקבלות מידע על ילדיהן מצוותי החינוך, היות שהמידע לא מוגש להן שפתי.

התשובות לשאלונים אינן בהכרח מדגם מייצג, אך התשובות והפער ביניהן ובין תשובת המשרד לבקשת חופש המידע שהגשנו צריכים להדליק נורה אדומה במשרד החינוך ולהוביל לבדיקה ולמיפוי מעמיקים באשר למספר המדויק של הילדים הלומדים כרגע במערכת החינוך, מצבם ומילוי צורכיהם החינוכיים על ידי רשויות החינוך המקומיות. כמו כן, יש לפעול לאיתור הילדים שאינם לומדים במערכת החינוך, ועל פי תשובת המשרד ייתכן שהם רבים ביותר. לפחות חלק מהילדים האלה לא נקלטו במסגרת חינוכית כבר שנתיים או קרוב לכך, על כל המשתמע מכך. יש לפעול לאיתורם ולשילובם במסגרות חינוך, במיוחד מאחר שהצפי לחזרתם לאוקראינה אינו נראה באופק.

מיפוי הסוגיה ראוי שיכלול גם בדיקה כי רשויות החינוך המקומיות מקיימות את חובתן להעניק לילדים אלה את זכותם לחינוך, ובכלל זה - שהן רושמות את הילדים למסגרות החינוכיות בתחומיהן, מפקחות על הביקורים הסדירים של הילדים במסגרות, מנגישות שפתי את המידע הדרוש כדי לאפשר לאימהות לרשום את ילדיהן ולקיים תקשורת ראויה עם בתי הספר והגנים, ומעניקות תגבור שפתי וחינוכי לילדים, בדומה לזה שניתן לילדים שהגיעו מאוקראינה והם זכאי שבות.

נשמח לקיים עם צוות המשרד פגישה, לשתף במידע שנצבר בא.ס.א.ף על הפליטות האוקראיניות וילדיהן ולחשוב יחדיו על דרכים להסרת החסמים שהפליטות והילדים מתמודדים אתם.

נודה על קבלת התייחסותך לפנייתנו.

בכבוד רב,

אילנה גולומב

אורלי לוינזון-סלע, עו"ד
מנהלת המחלקה הציבורית
א.ס.א.ף - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל (ע"ר)